

دانشگاه خوارزمی

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

گروه روان شناسی تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته روان شناسی تربیتی

اثر بخشی ترکیب آموزش حل مساله همراه با آموزش مهارت فرزند پروری
به والدین بر کاهش پر خاشگری و مشکلات انضباطی

استاد راهنما

دکتر ربابه نوری

استاد مشاور

دکتر غلام رضا صرامی

محقق

هومن رجبی

شهریور ۱۳۹۲

چکیده

مقدمه: هدف از پژوهش حاضر، آموزش مهارت حل مساله همراه با آموزش مهارت فرزند پروری به والدین در کاهش پرخاشگری و مشکلات انضباطی دانش آموزان دختر دوره راهنمایی بود. **روش:** روش پژوهش از نوع نیمه آزمایشی و با طرح پیش آزمون، پس آزمون با گروه کنترل است در این پژوهش، دانش آموزانی به عنوان شرکت کننده انتخاب شدند که بر اساس پرسشنامه ی باس و پری (۱۹۹۲) دارای مشکل پرخاشگری تشخیص داده شدند. پژوهش حاضر دارای چهار گروه بود: سه گروه آزمایشی و یک گروه کنترل. ۶۰ نفر ملاک های شرکت در گروه نمونه را داشتند و حجم هر یک از گروه ها ۱۵ نفر تعیین شد. روش نمونه گیری در این پژوهش خوشه ای تک مرحله ای بود و به این صورت که ابتدا از بین مدارس مقطع راهنمایی چهار مدرسه به صورت تصادفی انتخاب و پرسشنامه برای تکمیل به تمام دانش آموزان پایه دوم داده شد. و به روش محاسبه ی میانگین اختلافی و تحلیل واریانس یک طرفه تجزیه و تحلیل شدند. نتایج: بین میانگین های نمرات اختلافی چهار گروه فوق الذکر در متغیر پرخاشگری و مولفه های آن و مشکلات انضباطی تفاوت معناداری وجود دارد. ولی در مولفه خصومت تفاوت معناداری وجود ندارد. و بین میانگین های (گروه آموزش ترکیبی و کنترل)، (گروه آموزش فرزندپروری و کنترل) و (گروه آموزش حل مساله و کنترل) تفاوت معنی داری وجود دارد. بحث و نتیجه گیری: آموزش به صورت ترکیبی یعنی آموزش فرزندپروری به والدین و آموزش حل مساله به فرزندان بیشترین تاثیر را بر پرخاشگری و مشکلات انضباطی دانش آموزان نشان داده است. و هم چنین پرخاشگری در خانواده ها و شرایط اجتماعی ناسازگار با احتمال بیشتری توسعه می یابند

واژه های کلیدی: آموزش فرزند پروری، آموزش حل مساله، پرخاشگری، مشکلات انضباطی

فهرست مطالب.....صفحه

فصل اول..... ۱

۱-۱. بیان مساله..... ۲

۱-۲. ضرورت و اهمیت پژوهش..... ۱۰

۱-۳. هدف های پژوهش..... ۱۳

۱-۳-۱. سؤال های پژوهش..... ۱۳

۱-۳-۲. فرضیه های پژوهش..... ۱۴

۱-۴. تعریف مفاهیم و اصطلاحات پژوهش..... ۱۴

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش..... ۱۷

۱-۲. مشکلات انضباطی و پرخاشگری..... ۱۸

۲-۲. عوامل خطر ساز پرخاشگری..... ۲۰

۲-۲-۱. عوامل خطر فردی..... ۲۱

۲-۲-۲. عوامل خطر ساز در بافت روانی- اجتماعی نزدیک کودک..... ۲۶

۲-۲-۳. عوامل خطر مرتبط با بافت روانی- اجتماعی محیطی..... ۲۶

۲-۳. آموزش مهارت حل مساله..... ۲۷

۲-۴. آموزش والدین..... ۳۲

۲-۵. سابقه علمی پیشینه تحقیق در ایران و خارج از کشور..... ۳۴

۲-۵-۱. مشکلات انضباطی دانش آموزان..... ۳۴

۲-۵-۲. کاربرد آموزش مهارت حل مساله برای بهبود نشانه های پرخاشگری..... ۳۵

۴۰.....۲-۵-۳. کاربرد آموزش والدین برای بهبود نشانه های پرخاشگری.....

۴۲.....۲-۵-۴. مطالعات چند سطحی برای بهبود نشانه های اختلالات رفتاری.....

۵۱..... فصل سوم: روش.....

۵۲.....۳-۱. طرح پژوهش.....

۵۲.....۳-۲. جمعیت (جامعه) آماری.....

۵۳.....۳-۳. حجم نمونه و روش نمونه گیری.....

۵۴.....۳-۴. ابزار جمع آوری اطلاعات.....

۵۴.....۳-۴-۱. مقیاس پرخاشگری (AQ).....

۵۵.....۳-۵. شیوه اجرای پژوهش و گردآوری داده ها.....

۶۰.....۳-۶. روش تحلیل داده ها.....

۶۱..... فصل چهارم: یافته ها.....

۶۳.....۴-۱. توصیف آماری.....

۶۶.....۴-۲. تجزیه و تحلیل.....

۷۲..... فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری.....

۷۳.....۵-۱. بررسی سوالات و فرضیه های پژوهش.....

۸۱.....۵-۲. نتیجه گیری.....

۸۳.....۵-۳. محدودیت ها.....

۸۴.....۵-۴. پیشنهاد ها.....

منابع..... ۸۵

پیوست ها..... ۹۹

چکیده انگلیسی..... ۱۱۹

عنوان انگلیسی..... ۱۲۰

فهرست جداول.....	صفحه
جدول ۱-۳. عناوین جلسات درمان آموزش حل مسأله.....	۶۰
جدول ۲-۳. عناوین جلسات آموزش والدین.....	۶۲
جدول ۱-۴. توزیع فراوانی نمونه ی مورد مطالعه.....	۶۷
جدول ۲-۴. میانگین و انحراف استاندارد مولفه های پرخاشگری و انضباط گروه های پژوهش در پیش آزمون و پس آزمون دخترن.....	۶۸
جدول ۳-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات تفاضلی پیش آزمون و پس آزمون پرخاشگری.....	۷۰
جدول ۴-۴. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه پرخاشگری گروه های آزمایشی.....	۷۰
جدول ۵-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات تفاضلی پیش آزمون و پس آزمون انضباط.....	۷۱
جدول ۶-۴. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه انضباط گروه های آزمایشی.....	۷۱
جدول ۷-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات تفاضلی پیش آزمون و پس آزمون پرخاشگری فیزیکی.....	۷۲
جدول ۸-۴. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه پرخاشگری فیزیکی گروه های آزمایشی.....	۷۲
جدول ۹-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات تفاضلی پیش آزمون و پس آزمون پرخاشگری کلامی.....	۷۳
جدول ۱۰-۴. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه پرخاشگری کلامی گروه های آزمایشی.....	۷۳
جدول ۱۱-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات تفاضلی پیش آزمون و پس آزمون خشم.....	۷۴
جدول ۱۲-۴. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه خشم گروه های آزمایشی.....	۷۴
جدول ۱۳-۴. میانگین و انحراف معیار نمرات تفاضلی پیش آزمون و پس آزمون خصومت.....	۷۵
جدول ۱۴-۴. نتایج تحلیل واریانس یک طرفه خصومت گروه های آزمایشی.....	۷۵

فهرست شکل ها..... صفحه

شکل ۱-۲. مکانیزم های پردازش اطلاعات شناختی - اجتماعی زیربنایی رفتار پرخاشگرانه..... ۲۵

شکل ۲-۲. مراحل پردازش اطلاعات..... ۲۶

شکل ۱-۳. دیاگرام جامعه کل، جامعه کل، جمعیت هدف، نمونه..... ۵۵

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱. بیان مساله

دانش آموزان سرمایه های با ارزش و از عوامل بسیار ضروری و مهم در آموزش و پرورش هستند و راهنمایی آنها در ابراز رفتار و نگرش قابل قبول در درون و بیرون مدرسه یک ضرورت است (ناک پدیا^۱، ۲۰۱۰).

انضباط عنصر سازنده ی ابتدایی است که نقش تعیین کننده ای در سیستم مدرسه ایفا و از ارزش اخلاقی دانش آموزان حمایت می کند و طیف وسیعی از مفاهیم منفی و مثبت را در برمی گیرد. انضباط دانش آموزان یک پیش نیاز است تقریباً بری تمام کارهایی که یک مدرسه به دانش آموزان خود پیشنهاد می کند (سلفرت^۲ و ورنبرگ^۳، ۲۰۰۸؛ به نقل از ناک پدیا، ۲۰۱۰). بد رفتاری و مشکلات انضباطی دانش آموزان یک مشکل شایع در بسیاری از کشورهای جهان است. بدر رفتاری دانش آموزان در مدرسه و کلاس درس با یادگیری آنها تداخل ایجاد می کند و عاملی است که با ترک تحصیل و مشکلات اجتماعی همراه است (اسلاوین^۴، ۲۰۰۳).

در مطالعه ی انجمن های ملی آموزش تنها ۱۰ درصد از معلمان گزارش کردند، مشکلات انضباطی در کلاس های آنها کم است و برجریان آموزش تاثیر ندارد. در همین زمینه وولفولک^۵ (۲۰۰۴) بیان کرد، طبق نتایج نظر سنجی های موسسه گالوپ^۶ از سال ۱۹۸۶ تا ۱۹۹۱ مشکل شماره ی یک مدارس، فقدان انضباط است. اکنون بی انضباطی به صورت مشکل درجه ی اول مدارس در آمده است (تا بر^۷، ۲۰۰۷).

پژوهش های داخل کشور نیز حکایت از شیوع اختلال های نافرمانی و سلوک (یوسفی، عرفانی، خیر ابادی و قانعی، ۱۳۷۹)، خشونت (بازرگان، صادقی، ولواسانی، ۱۳۸۲) و مصرف سیگار (ضیایی، حاتمی زاده، واقفی

-
1. Nakopedia
  2. Selfert
  3. Vornberg
  4. Slavin
  5. Woolfolk
  6. Gallop
  7. Taber

ودولت آبادی، ۱۳۸۰) در مدارس دارد. چنین گزارش هایی نشان گر این موضوع هستند: ۱- مشکلات مرتبط با بدرفتاری دانش آموزان و فقدان انضباط بسیار جدی هستند؛ ۲- تأثیر مهمی بر اثربخش بودن فعالیت های آموزش معلم دارند.

مشکلات بی انضباطی هم موجب افت تحصیلی در دانش آموزان می شود، هم، بر جو عمومی آموزش و یادگیری کلاس درس تأثیری منفی می گذارد (برگین و برگین^۱، ۱۹۹۹). مشکلات انضباطی موجب افزایش فشار روانی بر معلمان می شود. یافته ها نشان می دهند ناتوانی معلمان در کنترل کلاس های درس موجب فشار روانی آنها می شود، از این روی یک بخش استرس زای از زندگی حرفه ای معلمان مشکلات انضباطی موجود در کلاس هاست (فیلد^۲، ۱۹۸۶، لوئیس^۳، ۲۰۰۱، اسلاوین^۴، ۲۰۰۳، ناک پدیا، ۲۰۱۰).

یکی از مشکلات انضباطی و مسایل مهم دوره ی نوجوانی پرخاشگری است (نانجل^۴، اردلی^۵، کارپنتر^۶ نیومن^۷، ۲۰۰۲؛ پلگرینی^۸ ولانگ^۹، ۲۰۰۲؛ برنیکا^{۱۰}، شوا^{۱۱}، آرنولد^{۱۲}، فیشر^{۱۳} و زلجو^{۱۴}، ۲۰۰۳، به نقل از عاشورای، ملایری، و فدایی، ۱۳۸۷). پرخاشگری ارتکاب هرگونه رفتار کلامی و غیر کلامی است که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم به قصد آزار جسمی و روانی دیگران صورت گیرد (موهر^{۱۵}، ۲۰۰۳). عمومی ترین تعریفی که در

-
1. Bergin
  2. Fields
  3. Lewis
  4. Nangle
  5. Erdly
  6. Carpenter
  7. Newman
  8. pelegrini
  9. Lang
  10. Bernika
  11. SHoa
  12. Arnold
  13. Fisher
  14. Zeljo
  15. Moher

پژوهش‌ها بر آن تاکید می‌شود تعریفی است که پِپا^۱ و کر^۲ (۲۰۱۰) در مورد پرخاشگری ارائه کردند. آن‌ها اظهار داشتند، پرخاشگری شکلی از رفتار است که به صورت کلامی یا فیزیکی انجام می‌شود و از نظر روانی یا جسمانی می‌تواند به خود فرد یا به فرد دیگر جراحات وارد کند. پیامدهای این گونه رفتارها برای نوجوانان مانند ایجاد تصویر منفی در میان همسالان و آموزگاران، طرد از سوی همسالان، افت تحصیلی، مصرف مواد و بزهکاری است (لاچمن^۳ و وایلند^۴، ۱۹۹۴). پرخاشگری از جنبه‌های مختلفی از جمله پرخاشگری فیزیکی که به صورت (هل دادن، پرتاب کردن اشیاء و)، پرخاشگری کلامی (ترساندن، طعنه زدن)، خشم به صورت هیجان و خصومت به صورت نگرش به یک عمل، تشکیل شده است و بر این اساس خشونت که آمار آن در دنیا هشدار دهنده است تنها بخشی از پرخاشگری است که هدف آن ایجاد آسیب‌های جسمی به دیگران است (موهر، ۲۰۰۷). عوامل زیادی بر مشکلات انضباطی و پرخاشگری دانش‌آموزان تأثیر دارند و به مقدار زیادی این عوامل با هم هم‌پوشی دارند، از جمله: خانواده (شیوه‌های فرزند پروری)، عوامل فردی و محیطی (گروه همسالان) (آندر^۵ و وو^۶، ۲۰۰۳).

مهم‌ترین عوامل بروز مشکلات رفتاری، ناتوانی در پردازش واقع‌بینانه اطلاعات، کمبود مهارت‌های اجتماعی و فقدان مهارت‌های حل مسئله است (ماهر^۷ و زینس^۸، ۱۹۸۷؛ اسپیراک^۹، ۱۹۸۲؛ به نقل از کندال^{۱۰}، ۱۳۸۴). هم‌چنین گفته می‌شود شیوه‌های فرزند پروری در اختلالات رفتاری نقش دارد. والدین کودکان دارای مشکلات

---

1. Pippa

2. Kerr

3. Lachman

4. wayland

5. Ander

6. woo

7. Maher

8. Zins

9. Spirak

10. Kendall

رفتاری معمولاً با کودکان خود به شیوه‌ی زور گویانه و منفی پاسخ می‌دهند (لوئبر^۱، وانگ^۲، کینان^۳ و هم کاران، کاران، ۱۹۹۳). که اغلب اوقات چنین رفتارهای پرخاشگرانه‌ای از سوی کودکان یادگرفته می‌شود، که بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی می‌باشد (کیم^۴، دوه^۵، هانگ^۶ و چوئی^۷، ۲۰۱۱؛ به نقل از رحمتی، ۱۳۹۰). روش‌هایی که که برای بهبود پرخاشگری کودکان و نوجوانان به کار می‌رود، باید مبتنی بر آموزش حل مسئله اجتماعی به کودکان و نوجوانان (تاکاهاشی^۸، کوسکی^۹، شیمادا^{۱۰}، ۲۰۰۹؛ مارتین^{۱۱}، ایسپوزیت^{۱۲}، کریج^{۱۳}، استوب^{۱۴} و کاردونا^{۱۵}، ۲۰۰۸)، هم چنین، آموزش فرزند پروری به والدین (کیم و همکاران، ۲۰۱۱؛ پیرل^{۱۶}، ۲۰۰۹) باشد. ما در این پژوهش از میان این عوامل بروز مشکلات به مهارت حل مساله خواهیم پرداخت.

مهارت حل مسئله فرایندی شناختی - رفتاری است که براساس آن شخص می‌کوشد راه حل انطباقی و موثری را برای مشکلات خاص که در زندگی روزمره خود با آنها مواجه است شناسایی و کشف کند. به طور اختصاصی تر این فرایند عبارت است از: ۱- در نظر گرفتن چندین راه حل بالقوه موثر برای یک مشکل خاص ۲- تلاش برای انتخاب بهترین راه حل از بین راه حل‌های مختلف (نزو^{۱۷}، ۲۰۰۲؛ به نقل از تاکاهاشی و همکاران، ۲۰۰۹).

-
1. Loeber
  2. Wung
  3. Keenan
  4. Kim
  5. Doh
  6. Hong
  7. CHoi
  8. Takahashi
  9. Koseki
  10. SHimada
  11. Matin
  12. Esposito
  13. Krieg
  14. Stubbe
  15. Cardona
  16. Pearl
  17. Nezu

مهارت های حل مسئله برای درمان یا پیشگیری از مشکلات مختلفی به کار رفته اند، به عنوان مثال لیبرمن^۱ به نقل از تی سانگ^۲ (۲۰۰۲) تأثیر مثبت آموزش حل مسئله را در پژوهش خود روی بیماران اسکیزوفرنیا مشاهده کرد. مک موران^۳ و دوگان^۴ (۲۰۰۵) آموزش حل مسئله را برای درمان بیماران دارای اختلالات شخصیتی به کار بردند و تا کاهاشی و همکاران (۲۰۰۹)، آموزش مهارت حل مسئله را برای کودکان ونوجوانان جهت بهبود مهارت های تفکر آنان. لیف^۵، گالان^۶، پاسکوویچ^۷، عبدال کبیر^۸، جواد^۹، گروسمن^{۱۰}، مونر^{۱۱} و وپاور^{۱۲}، ۲۰۰۹؛ به نقل از رحمتی (۱۳۹۰)، برنامه f2f را در کاهش پرخاشگری فیزیکی و کلامی دختران به کار بردند. علاوه بر این (مارتین، کریج، ایسپوزیت، استوب و کاردونا، ۲۰۰۸)، آموزش حل مساله را به کودکان ونوجوانان پرخاشگر با موفقیت به کار بردند. تا کاهاشی و همکاران (۲۰۰۹)، به منظور بهبود مهارت های تفکر و پرخاشگری آموزش حل مسئله را به کودکان ونوجوانان به کار بردند که یافته ها نشان داد پرخاشگری به شکل قابل توجهی کاهش یافته است.

علاوه بر پژوهش های انجام شده در خارج کشور، پژوهش های داخل کشور نیز گویای اثربخشی مثبت آموزش مهارت های حل مسئله برای کاهش پرخاشگری کودکان است به عنوان مثال در پژوهش هایی مرادی و باقرثنایی (۱۳۸۵) تأثیر حل مسئله را در کاهش تعارض و پرخاشگری کلامی و پرخاشگری فیزیکی والد - فرزند در پسران

-
1. Liberman
  2. Tsang
  3. Mcmurran
  4. Duggan
  5. Leff
  6. Gullan
  7. Paskewich
  8. Abdul-kabir
  9. Jawad
  10. Grossman
  11. Munro
  12. power

مقطع متوسط شهر تهران به کار بردند و هم چنین، (بهرامی، ۱۳۸۴) این آموزش را در کاهش پرخاشگری دختران نوجوان به کار بردند که یافته ها نشان داد است، پرخاشگری فیزیکی و کلامی کاهش یافته است.

در کنار این عوامل فردی پژوهش های دیگر نشان دادند پرخاشگری در خانواده ها و شرایط اجتماعی ناسازگار با احتمال بیشتری توسعه می یابند (دانکن^۱، ۲۰۰۴؛ کریک^۲، واچمسون^۳، اسکلافر^۴، لوکاو^۵، ۲۰۰۲). پترسون^۶، پترسون^۶، رید^۷، ادی^۸ (۲۰۰۲) یکی از مهمترین علل تداوم رفتارهای گسیخته از دوره ی کودکی به نوجوانی نظارت ناکافی والدین بر فعالیت های کودک است. مهارت های فرزند پروری رویکردی است که هدف آن ارتقای رشد کودک و اداره ی رفتار کودک به روش سازنده است (کیلینگ^۹، فستر^{۱۰}، ساندل^{۱۱}، ملین^{۱۲}، ۲۰۱۰). منظور از آموزش والدین، مداخلات آموزش به منظور کمک به والدین جهت مقابله با مشکلاتی است که آنان در مورد فرزندان شان دارند و هم چنین به قصد افزایش خود تنظیمی، عزت نفس و رشد مثبت کودک است (پارک^{۱۳}، ۱۹۹۴، ماهونی^{۱۴}، ۲۰۰۳).

تعدادی مطالعات در زمینه آموزش والدین برای مادران کودکان پرخاشگر وجود دارد با این حال یافته های مطالعات نشان می دهد که آموزش والدین در جلوگیری و کاهش رفتار پرخاشگرانه و بهبود شیوه های فرزند پروری موثر است (دوه، ۲۰۰۳، سی، کیم، ۲۰۰۴، کیم، ۲۰۰۳).

---

1. Duncan

2. Grych

3. Wachsmuth

4. Schlaefer

5. Lochaw

6. Patterson

7. Reid

8. Eddy

9. Kling

10. Forster

11. Sundel

12. Melin

13. Park

14. Mahoney

بنابراین با توجه به مدارک و پژوهش های موجود در زمینه ی تاثیر یادگیری اجتماعی و شیوه ی فرزند پروری در بروز مشکلات انضباطی و رفتاری وهم چنین نقش والدین در تأمین محیط مناسب برای رشد کودک در خانه و اجتماع (ماهونی، ۱۹۹۹) یکی از رویکردها برای کاستن از پرخاشگری کودکان، آموزش والدین است. مدارک زیادی نشان می دهد برنامه های آموزشی والدین درباره ی دامنه ی بزرگی از مشکلات انضباطی و پرخاشگری کودک می تواند موثر باشد (پارک، ۲۰۰۰؛ به نقل از کیم و همکاران، ۲۰۱۱) از جمله این پژوهش ها آموزش مدیریت والدین برای کاهش رفتارهای پرخاشگرانه موثر است (پیرل، ۲۰۰۹).

باتوجه به این که شدت و ضعف رفتار والدین نقش مستقیمی در میزان نحوه ی بروز مشکلات رفتاری - هیجان کودکان دارد؛ لذا با ارتقای سلامت روانی والدین می توان گام های مثبتی در جهت رفع و یا تخفیف این مشکلات برداشت (آسبرن^۱، مک هاگ^۲، ساندرز^۳، رید^۴، ۲۰۰۸). با توجه به این که مداخله های انجام گرفته اکثراً در مورد مورد کودکان و پسران تمرکز داشته اند و اغلب مداخله های انجام گرفته در مورد یکی از روش های درمانی، آموزش والدین یا آموزان نوجوانان بوده است (پیرل، ۲۰۰۹، کیم و همکاران، ۲۰۱۱؛ جوادی، سهرابی، فلسفی نژاد، برجعلی، ۱۳۸۷؛ کاواباتا، الینک، تسنگ، کریک، ون، ایزوندرون، ۲۰۱۱).

باوجود اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله و آموزش والدین بر مشکلات انضباطی و پرخاشگری در همه ی زمینه های ذکر شده هنوز مشخص نیست که اثر بخشی درمان ترکیبی آموزش والدین همراه با آموزش مهارت حل مسئله به دانش آموزان نوجوان چگونه است؟. در پژوهشی با عنوان اثر بخشی ترکیب آموزش مهارت حل مسئله به نوجوانان دختر با آموزش والدین بر اختلالات رفتاری نوجوانان دختر ۱۵-۱۴ ساله دبیرستانی شهر تبریز که توسط رحمتی در سال ۱۳۹۱ انجام گرفت و اختلالات رفتاری آن ها کاهش یافت ولی بعد از یک پیگیری

---

1. Osborne
2. Mchugh
3. Saunders
4. Reed

یک ماهه نتایج نشان داد، آموزش والدین تاثیر گذارتر است به عبارت دیگر تاکنون پژوهشی که دو مداخله را همراه با هم به دانش آموزان دختر نوجوان پرخاشگر دارای مشکلات انضباطی ارائه دهد بررسی نشده است. این در حالی است که متون تخصصی بر چند سطحی بودن مداخلات یعنی مداخله به والدین، به دانش آموز، به کارکنان مدرسه تأکید دارد (لوپز^۱، پرز^۲، اچا^۳، رویز^۴، ۲۰۰۸).

به عبارت دیگر موضوع اساسی پژوهش حاضر این است که اگر مداخلات هم به کودکان و هم به والدین ارائه شود در مقایسه با مداخلات جداگانه ی هر یک از این روش ها چه تاثیری بر پرخاشگری و مشکلات انضباطی نوجوان دختر دارد؟

---

1. Lopez
2. Perez
3. Ochoa
4. Ruiz

۱-۲. ضرورت و اهمیت پژوهش:

انضباط شیوه‌ی از زندگی برای مطابقت با قواعد ارائه شده در جامعه است که همه‌ی افراد جامعه باید از آن پیروی کنند و به صورت فرایندی از آموزش و یادگیری است که کودکان را رشد و پرورش می‌دهد (ایما گزر^۱، ۱۹۹۷). هدف از انضباط آن است که به فرد کمک کند تا سازگاری خوبی در آینده داشته باشد و بتواند برای جامعه‌ی خود مفید باشد.

مشکلات بی‌انضباطی در مدرسه به صورت یک مشکل بزرگ در میان دانش‌آموزان مدارس ابتدایی و راهنمایی است. رفتار مخرب یک نگرانی هم برای مدارس و والدین و هم خود شاگردان است که شاید آموزش پرورش بتواند در برابر آن موثر باشد. بنابراین مشکلات انضباطی را نمی‌توان نادیده گرفت و مدارس باید سیاست انضباطی و رفتاری مناسب و در خوری را به کار ببرند (یحیی^۲، رملی^۳، هشیم^۴، علی ابراهیم^۵، عبدالرحمان^۶، ۲۰۰۹). به علاوه بر طبق گزارش نیو استریت تایم در آگوست ۲۰۰۹ از میانگین ۷ دانش‌آموز مدرسه که مشکل انضباطی داشتند ۳ مورد از آنها میانگین سنی اشان بین ۱۳ تا ۱۵ ساله بود و بر اساس گزارش های مدرسه تقریباً نصف دانش‌آموزانی که پس از سال ۲۰۰۳ به خاطر جرم اشان توقیف شدند زیر ۱۸ سال بودند و ۱ درصد از مورد های جرم را در سال ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳ انجام داده بودند (ناتب^۷، ۲۰۰۵؛ به نقل از یحیی و همکاران، ۲۰۰۹).

با افزایش جرم و جنایت در بین نوجوانان، تجاوزات خانوادگی گسترده، پر خاشگری به عنوان مهمترین مشکل در روابط انسانی مورد توجه قرار گرفته است (بک^۸، ۱۹۹۸). پر خاشگری یکی از مسایل مهم دوره نوجوانی است

---

1. Imaguezor

2. Yahaya

3. Ramli

4. Hashim

5. Ali ibrahim

6. Abd rahman

7. Nateb

8 -Bech

و مشکلات مربوط به خشم هم چون کینه ورزی و پرخاشگری از دلایل مهم و اساسی ارجاع کودکان و نوجوانان به مراکز مشاوره و روان درمانی به حساب می آید (ایکوف و کلین، ۱۹۹۲؛ بر نقل از عاشوری و همکاران، ۱۳۸۷). آن چه باعث توجه پژوهشگران به پرخاشگری شده پیامدهای این گونه رفتارها برای نوجوانان مانند ایجاد تصویر منفی در میان همسالان و آموزگاران، طرد از سوی همسالان، افت تحصیلی، مصرف مواد و بزهکاری است (لاچمن و وایلند، ۱۹۹۴). نوجوانان پرخاشگر معمولاً توان مهار رفتار خود را ندارند و معیارها و ارزش های جامعه ای را که در آن زندگی می کنند به راحتی زیر پا می گذارند. در بیشتر موارد والدین و اولیای مدارس با آنها درگیری پیدا می کنند و گاهی به اخراج آنها از مدرسه می انجامد (صادقی، احمدی و عابدی، ۱۳۷۹).

تحقیقات نشان دادند ریشه های اختلالات رفتاری دوران بزرگسالی مانند مصرف مواد، بزهکاری و پرخاشگری در اختلالات رفتاری دوران کودکی و نوجوانی قرار دارد (فوگانی^۱، تارگت^۲، استیل^۳ و استیل، ۱۹۹۷؛ ۱۹۹۷ به نقل از پاک اصلاحی^۴، ۲۰۰۰). هم چنین پرخاشگری در کودکی یک عامل خطر برای نتایج منفی در بزرگسالی است که شامل سوء مصرف مواد، بزهکاری، ترک مدرسه و خشونت می شود (لاچمن، وایدبای^۵ و فیتز فیتز جرالده^۶، ۲۰۰۰).

بنابراین لازم است دانش آموزان با مهارت های مربوط به مدیریت خشم آشنایی داشته باشند و هم چنین والدین نیز در این زمینه از مهارت های فرزند پروری مناسب برخوردار باشند و تعامل مثبت و سازنده ای با فرزندان شان داشته باشند. امروزه روش های مقابله ای زیادی برای کنترل اختلالات و ناسازگاریهای دوره نوجوانی وجود دارد که یکی از موثرترین روش ها، روش حل مساله است. مهارت حل مساله یکی از مهارت های شناختی است

---

1 -Fogany
2 -Target
3 -Steele
4 -Pakaslahti
5 -Whidby
6 -Fitzgerald

که انسان را در حل مسائل درونی و بیرونی خود یاری می دهد. افرادی که از توانایی حل مساله برخوردارند می توانند راه حل های منطقی به وجود بیاورند، مراحل متوالی برای حل مسایل خود برگزینند. آنها می توانند موانع بالقوه در حل مسائل را حدس بزنند و برای رفع آنها اقداماتی را در نظر بگیرند (اسپیواک^۱ و لوین^۲، ۱۹۶۳؛ به نقل از شکوهی یکتا و پرنده، ۱۳۸۷). یکی دیگر از عوامل مهم و تاثیرگذار بر شیوه های تربیتی و چگونگی رابطه والدین با کودکان می داند. علاوه بر آن، برخی نگرش ها و اشتباهات والدین در شیوه فرزند پروری، رشد رفتارهای ناسازگارانه را تحت تاثیر قرار می دهد (سادوک و سادوک، ۲۰۰۳؛ فاضل و کریمی، ۱۳۷۵). لذا با توجه به اهمیت و نقش مهارت حل مساله در زمینه پرخاشگری و مشکلات انضباطی نوجوانان پژوهشگر در صدد است تا آموزش حل مسئله به دانش آموزان همراه با آموزش به والدین را برای کاهش پرخاشگری و مشکلات انضباطی دانش آموزان مورد بررسی قرار دهد.

---

1. Aspivak

2. Lovin

۱-۳. هدف کلی پژوهش:

هدف پژوهش حاضر آموزش مهارت حل مساله همراه با آموزش مهارت فرزند پروری به والدین بر کاهش پرخاشگری و مشکلات انضباطی دانش آموزان دختر دوره راهنمایی است.

۱-۳-۱. سئوالات پژوهش:

۱- اثربخشی رابطه ای بین ترکیب آموزش حل مساله و آموزش مهارت فرزندپروری به والدین، در مقایسه با آموزش حل مساله و آموزش فرزندپروری به صورت جداگانه و رابطه آن با کاهش پرخاشگری فیزیکی نوجوانان دختر چگونه است؟

۲- اثربخشی رابطه ای بین ترکیب آموزش حل مساله و آموزش مهارت فرزندپروری به والدین، در مقایسه با آموزش حل مساله و آموزش فرزندپروری به صورت جداگانه و رابطه آن با کاهش پرخاشگری کلامی نوجوانان دختر چگونه است؟

۳- اثربخشی رابطه ای بین ترکیب آموزش حل مساله و آموزش مهارت فرزندپروری به والدین، در مقایسه با آموزش حل مساله و آموزش فرزندپروری به صورت جداگانه و رابطه آن با کاهش خشم نوجوانان دختر چگونه است؟

۴- اثربخشی رابطه ای بین ترکیب آموزش حل مساله و آموزش مهارت فرزندپروری به والدین، در مقایسه با آموزش حل مساله و آموزش فرزندپروری به صورت جداگانه و رابطه آن با کاهش خصومت نوجوانان دختر چگونه است؟